

RAAP-RAPPORT 6445

Plangebied Bovenkerkseweg 80 te Stolwijk

Gemeente Krimpenerwaard

Bouwhistorische inventarisatie

Archeologie | Cultuurhistorie | Erfgoed

Colofon

Titel: Plangebied Bovenkerkseweg 80 te Stolwijk, gemeente Krimpenerwaard;
bouwhistorische inventarisatie

Versie: 08-05-2023

Auteur: T.P. van Rooij

Projectcode: STOBK

Bestandsnaam: RAAPrap_6445_STOBK_20230508

Autorisatie: A. Kuijt

ISSN: 0925-6229

RAAP

Leeuvenveldseweg 5b

1382 LV Weesp

Postbus 5069

1380 GB Weesp

Telefoon: 0294-491 500

E-mail: raap@raap.nl

Website: www.raap.nl

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2023

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Samenvatting

In opdracht van Fam. L.F.M. Marelis en Fam. R.G.J. Marelis heeft RAAP op 11 april een bouwhistorische inventarisatie uitgevoerd voor het plangebied Bovenkerkseweg 80 te Stolwijk in de gemeente Krimpenerwaard. De opdrachtgever is voornemens om de net aangekochte boerderij te splitsen. De bevoegde overheid wil voorafgaand aan de ontwikkeling van de betreffende boerderij weten of het pand als karakteristiek kan worden aangewezen. Om de cultuurhistorische waarden in kaart te brengen is gekozen voor een bouwhistorische inventarisatie.

Het pand ligt ten oosten van het dorp Stolwijk op een vrij liggend boerenerf aan de zuidzijde van de Bovenkerkseweg. Stolwijk is de hoofdplaats van de gemeente Krimpenerwaard in Zuid-Holland. Het erf wordt aan de west-, oost- en zuidzijde omgeven door sloten. Op de kop van het erf, dichtbij de weg, staat een L- vormige boerderij waarvan het bedrijfsgedeelte zich aan de zuidzijde bevindt en het woongedeelte aan de noordzijde, met een uitbouw naar het oosten. Aan de oostzijde van de boerderij staat een grote losstaande schuur. Ten zuiden van de boerderij bevindt zich een kleine losstaande overwoekerde schuur.

Op grond van de onderzoeksresultaten en onder verwijzing naar de doelstellingen, kunnen de volgende uitspraken worden gedaan:

Het onderzoekspand is gebouwd als vermoedelijk achttiende-eeuwse hallehuisboerderij die in de vroege negentiende eeuw is omgevormd tot een krukhuisboerderij.

De boerderij is een goed voorbeeld van de late ontwikkeling van krukhuisboerderijen in de Krimpenerwaard. Bij deze late ontwikkeling is de koppeling van de L-vormige aanbouw aan de kaaskelder losgelaten.

Van groot belang zijn de structuur van de krukhuisboerderij, de ankerbalkgebinten uit twee fases, de herkenbaarheid en koppeling naar de functie als kaasboerderij met verdeling in een bedrijfsgedeelte en woongedeelte achter de brandmuur.

Van enig belang zijn de brandmuur met haard die weliswaar recentelijk tot stand zijn gekomen in een witte kalksteen maar die wel op dezelfde locatie staan als de oorspronkelijke brandmuur en haard.

Van geen belang zijn de toevoegingen aan de gebintconstructie en de zware draagbalken van de vloer boven het bedrijfsgedeelte. Ook de interne indeling van het achterhuis is van geen belang.

De conclusie op basis van de bovenstaand onderzoek is dat er sprake is van geconstateerde en vermoede monumentwaarden in het pand Bovenkerkseweg 80 te Stolwijk. Er is sprake van een historische gelaagdheid die naar voren komt in het bureauonderzoek en in de aanwezige bouwelementen. De boerderij is karakteristiek voor de jonge ontwikkeling van krukhuisboerderijen in de Krimpenerwaard.

Inhoud

Samenvatting	3
Inhoud.....	4
1 Inleiding	5
1.1 Kader	5
1.2 Administratieve gegevens.....	6
1.3 Doelstelling	6
1.4 Methode	6
2 Bureauonderzoek	7
2.1 Landschappelijke en historische context	7
2.2 Bouwgeschiedenis	9
3 Bouwhistorisch onderzoek	11
3.1 Bouwmassa	11
3.2 Gevels.....	12
3.3 Constructie	15
3.4 Ruimtelijke indeling en interieur	17
4 Cultuurhistorische waardering.....	18
5 Conclusie	19
Literatuur	20
Overzicht van figuren, tabellen, bijlagen en appendices	21

1 Inleiding

1.1 Kader

Aanleiding

In opdracht van Fam. L.F.M. Marelis en Fam. R.G.J. Marelis heeft RAAP op 11 april een bouwhistorische inventarisatie uitgevoerd voor het plangebied Bovenkerkseweg 80 te Stolwijk in de gemeente Krimpenerwaard (figuur 1). Men is voornemens om de net aangekochte boerderij te splitsen. De bevoegde overheid wil voorafgaand aan de ontwikkeling van de betreffende boerderij weten of het pand als karakteristiek kan worden aangewezen. Om de cultuurhistorische waarden in kaart te brengen is gekozen voor een bouwhistorische inventarisatie.

Figuur 1. Aanduiding plangebied ten oosten van Stolwijk. Inzet: ligging in Nederland (ster).

1.2 Administratieve gegevens

Type onderzoek	Bouwhistorische inventarisatie
Opdrachtgever	Fam. L.F.M. Marelis en Fam. R.G.J. Marelis
Bevoegde overheid	Gemeente Krimpenerwaard
Plaats	Stolwijk
Gemeente	Krimpenerwaard
Provincie	Zuid-Holland
Centrum coördinaten (X/Y)	113320/442952
Toponiem	Bovenkerkseweg 80
Kadastrale gegevens	C3501 en C3502
Afbakening onderzoeksgebied	Tijdens onderhavig onderzoek is het hoofdgebouw gedocumenteerd.
Onderzoeksperiode	11 april
Uitvoerder	RAAP West
Projectleider	T.P. van Rooij
Projectmedewerker	S. Bouwmans
RAAP-projectcode	STOBK

Tabel 1. Administratieve gegevens.

1.3 Doelstelling

De doelstelling van de bouwhistorische inventarisatie is het vaststellen van eventuele cultuurhistorische waarden van de boerderij ter beoordeling van de waarde als karakteristiek. Om de cultuurhistorische waarde van het pand te kunnen bepalen, wordt informatie verzameld over de bouw- en ontwikkelingsgeschiedenis van het pand. Een cultuurhistorische waardestelling maakt onderdeel uit van dit onderzoek.

1.4 Methode

Door middel van een zeer beknopt bureauonderzoek op basis van kadastraal kaartmateriaal (bijdrage Sil Bouwmans), is inzicht verkregen in de bouwfasering en bewonersgeschiedenis van het onderzoekspand (Hoofdstuk 2). Het bureauonderzoek is vervolgens aangevuld met een beknopt bouwhistorisch onderzoek op locatie, waarbij de buitenkant van het onderzoekspand fotografisch is vastgelegd (Hoofdstuk 3). Waar mogelijk is ook de binnenkant van het pand globaal vastgelegd. De geconstateerde en vermoede monumentwaardes worden vervolgens geïnterpreteerd en resulteren in een cultuurhistorische waardestelling (Hoofdstuk 4) en een conclusie en advies (Hoofdstuk 5).

2 Bureauonderzoek

2.1 Landschappelijke en historische context

Het pand Bovenkerkseweg 80 ligt ten oosten van het dorp Stolwijk op een vrij liggend boerenerf aan de zuidzijde van de Bovenkerkseweg. Mogelijk ligt deze boerderij op een huisterp waarvan de bewoning in sommige gevallen terug gaat tot in de middeleeuwen, toen de Krimpenerwaard in cultuur werd gebracht. De bovenkerkseweg is een middeleeuwse ontginningsas vanwaar het gebied Bovenkerk-Zuid volgens het copeprincipe werd ontgonnen, met een regelmatige verkaveling en percelen van ca. 1300 meter diepte. Stolwijk is de hoofdplaats van de gemeente Krimpenerwaard in Zuid-Holland. Het onderzoeksobject grenst aan de noordzijde aan de Bovenkerkseweg.

Figuur 2. Overzicht van het erf met de huidige bebouwing.

Het erf wordt aan de west-, oost- en zuidzijde door sloten omgeven. Het onderzoeksobject betreft een L-vormige boerderij waarvan het bedrijfsgedeelte zich aan de zuidzijde bevindt en het woongedeelte zich aan de noordzijde met een uitbouw naar het oosten. Aan de oostzijde van de boerderij is een grote

losstaande schuur aanwezig. Ten zuiden van de boerderij bevindt zich een kleine losstaande overwoekerde schuur.

De boerderij behoort typologisch tot de familie van de driebeukige Hallehuisgroep, zoals die overal in Zuid-Holland voorkomt.¹ De houtconstructie van de driebeukige boerderij wordt in de diepte gevormd door een rij (ankerbalk) gebinten die de ruimte verdelen in een hoge middenbeuk en twee lage, smallere zijbeuken. Die driedeling loopt bij de oudste boerderijen tot in het voorhuis door. De gebinten, op gemetselde poeren, staan op een vaste onderlinge afstand. De ruimte tussen twee gebinten noemt men 'vak'. Woon- en bedrijfsgedeelte zijn van elkaar gescheiden door een brandmuur. In een latere fase kent het voorhuis, het gedeelte vóór de brandmuur, een eigen ontwikkeling, los van de constructie van het bedrijfsgedeelte.²

Omdat deze boerderijen in het veenweidegebied in de loop der tijd aangepast werden aan de bedrijfsvoering die hoorde bij de melk- en zuivelproductie zijn er verschillen met de gewone hallehuisboerderijen. Zo verplaatste het dagelijkse wonen zich bijvoorbeeld naar het stuk bedrijfsgedeelte direct achter de brandmuur. De zijmuur van dit nieuwe gedeelte werd vaak verhoogd en voorzien van grote ramen.³ Deze ontwikkeling is ook bij de Bovenkerkseweg 80 goed zichtbaar. In het voorhuis is de voor de zuivel producerende boerderijen zo kenmerkende kelder aanwezig. De grote kamer aan de voorzijde heeft vermoedelijk dienstgedaan als kaaskamer.

Binnen de groep van Hallehuisboerderijen zijn veel verschillen. De hier onderzochte boerderij is van het L-vormige type en wordt ook krukhuisboerderij genoemd. Een krukhuisboerderij is een boerderij van het hallenhuistype met een dwars geplaatst woonhuis, dat naar één kant is uitgebouwd waarbij een L-vormige plattegrond ontstaan is.⁴

Al in de late 16de eeuw werden er L-vormige boerderijen in de Krimpenerwaard gebouwd. Het is een type dat tot in de 18de eeuw werd gebouwd. De grootste verspreiding was in het zuiden en midden van de waard. Dat zij elders in de waard niet (meer) voorkomen heeft te maken met de vernieuwing in de boerderijbouw aldaar in de tweede helft van de 19de eeuw. Ten behoeve van de sterk toegenomen zuivelproductie en de daarmee samenhangende kaasmakerij zijn daar de meeste oude boerderijen verbouwd of bouwde men op een oude plaats een nieuwe hoeve op een rechthoekige plattegrond met hoge zijmuren. Op kadastrale minuutplans (1818-1832) is te zien dat de L-vormige boerderijen aan het begin van de 19e eeuw nog wel in de hele waard voorkwamen.

De normale L-vormige boerderij is in het algemeen, naar het zich laat aanzien, in een keer ontstaan. Indien er sprake is van verschillende groeifasen zou dat aan de buitenzijde te zien zijn aan sporen in het metselwerk. Zeer veel L-vormige boerderijen zijn echter in de 19de eeuw hetzij van een pleisterlaag voorzien, hetzij van een nieuwe voorgevel, waarmee eventuele oudere bouwsporen aan het oog onttrokken zijn. De enige mogelijkheid om de twee verschillende fasen in het ontstaan dan nog waar te nemen ligt in de kap. In het geval van Bovenkerkseweg 80 is de huidige kap in een keer tot stand gekomen aan het einde van de negentiende eeuw of later waardoor een eventuele ontwikkeling niet meer is waar te nemen.

Naar het uiterlijk vertoont zich de L-vormige boerderij zeer uniform in de Krimpenerwaard: de gevelbeëindiging van het hoofdblok is steeds met een wolfeind, de uitbouw eindigt aan de zijkant met een tuit of wolfeind.

¹ Een hallehuisboerderij is een rechthoekige boerderij met voorin een woongedeelte en achter in een stalgedeelte, gescheiden door een brandmuur. De houten gebintconstructie verdeelt de boerderij in drie beuken.

² Van Groningen 1996, p. 340.

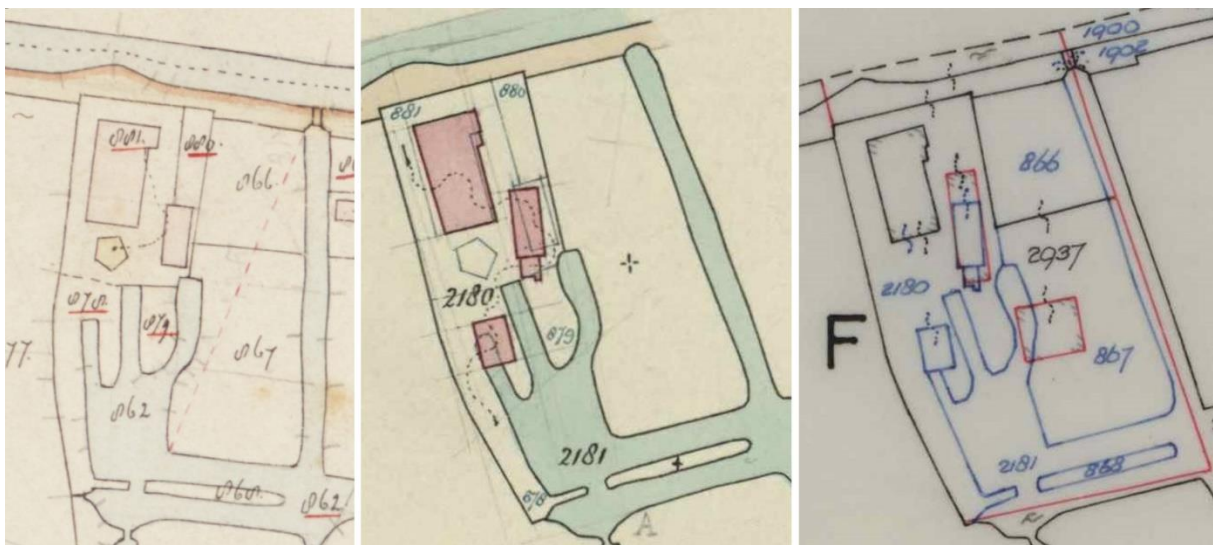
³ Van Cruyningen 2003, p. 184.

⁴ Haslinghuis, E.J. en H. Janse, 2005. Bouwkundige termen, Verklarend woordenboek van de westerse architectuur- en bouwhistorie, Leiden, p. 285.

Bij een aantal boerderijen blijken geen kelders aanwezig te zijn in de uitbouw. Dit houdt verband met het feit dat de uitbouw later tot stand gekomen is. Het doel was in dit geval niet de vergroting van de melkkelder, maar uitsluitend de vergroting van de woonruimte. De kelderloze uitbouwen blijken steeds 19de-eeuwse verbouwingen te zijn:).⁵ In het geval van de Bovenkerkseweg 80 is voor 1832 bij een verbouwing de uitbouw naar links uitgebouwd terwijl de kelder zich rechts bevindt.

2.2 Bouwgeschiedenis

Door het raadplegen van het kadaster is inzicht verkregen in de bouwgeschiedenis van de panden en de diverse aanpassingen die in de loop der tijd zijn doorgevoerd. In onderstaande paragrafen worden de verkregen gegevens weergegeven. Op basis van kadastrale veldwerk- en hulpkaarten is de ontwikkeling van de bebouwing binnen het plangebied van de negentiende eeuw tot de twintigste eeuw goed terug te zien (figuur 3).

Figuur 3. De kadastrale ontwikkeling van Bovenkerkseweg 80 aan de hand van de minuutkaart uit 1832 (links), een hulpkaart uit 1910 (midden) en een hulpkaart uit 1984(rechts).

Kadastrale geschiedenis van het perceel:

In 1832 was het perceel dat bestond uit een huis een schuur en een erf eigendom van Wijntje van Eck, weduwe van Cornelis van Eck (figuur 3 links). Tussen 1832 en 1872 verkocht zij de boerderij aan Jacob Dogterom. Zijn weduwe Adriaantje Verdeeld verkocht de boerderij in 1872 aan Nicolaas Dogterom. Op zijn beurt verkocht Nicolaas de boerderij in 1901 aan Cornelis Pieter Dogterom die het gebouw in 1909 (dienstjaar 1910) verbouwde door er een kleine aanbouw aan te zetten aan de achterzijde van de kruk en de muur aan de oostkant van het stalgedeelte een klein stuk naar voren te plaatsen (figuur 3 midden). Vermoedelijk werd hier een nieuwe muur voor de oude geplaatst. Ook werden in dat jaar de hooimijt en een schuur afgebroken waarna deze schuur werd herbouwd. Tevens werd er een schuur ten zuiden van het hoofdgebouw gesticht. In 1928 en 1933 liet Cornelis Pieter nogmaals bijbouwen en slopen. Hiervan is geen hulpkaart beschikbaar maar het lijkt hier niet om een toevoeging of afbraak aan het hoofdgebouw te gaan. In 1948 kwam het perceel in handen van Johanna Aryaantje Dogterom die het in 1979 verkocht aan Nicolaas Cornelis de Kluyver. Hij bezat het pand slechts drie jaar want het werd in 1981 aan Evert Johannes van Vliet verkocht. In 1984 werden de boerderij en de opstallen met de omringende percelen verenigd in één perceel waarbij tevens de waterlopen werden gedempt (figuur

⁵ Van Groningen 1996, p?

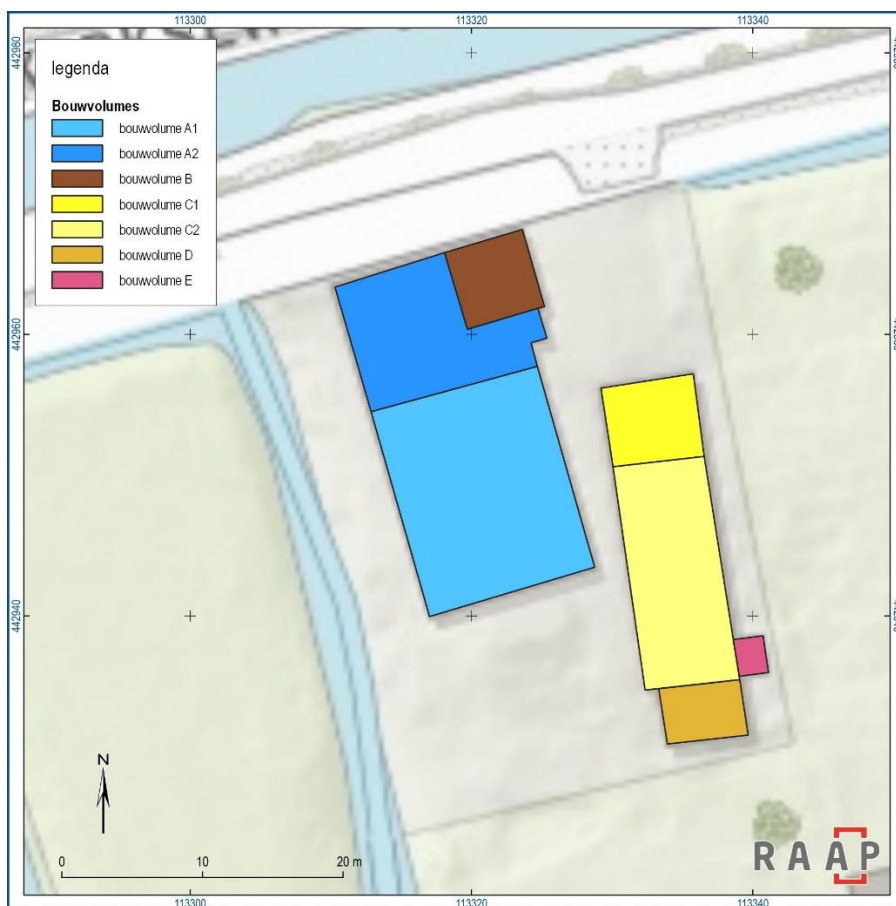
3 rechts). De bestaande schuur ten oosten van het hoofdgebouw werd gesloopt en op dezelfde locatie werd een nieuwe schuur gebouwd. Ook ten zuidoosten hiervan richtte men een nieuwe schuur op. Zo ontstond het gebouwenensemble dat nu nog bestaat.

Samenvattend: Het hoofdgebouw is in zijn grondvorm vrijwel ongewijzigd gebleven sinds het kadastraal minuutplan van 1832. In 1909 (dienstjaar 1910) werd er een kleine bijbouw aan het pand gezet, namelijk de aanbouw met deur aan de achterzijde van de kruk. Tevens lijkt het erop dat de muur aan de oostzijde van de stal opnieuw en een stukje voor de oude muur opgemetseld werd. Verdere kadastrale wijzigingen tijdens de 19^e en 20^e eeuw waren het dempen van de waterlopen ten zuiden van het pand en de sloop en gedeeltelijke herbouw en heroriëntatie van schuren op het terrein. Deze schuren vormen geen onderdeel van het hoofdgebouw.

3 Bouwhistorisch onderzoek

3.1 Bouwmassa

De krukhuisboerderij bestaat uit bouwvolume A en B (figuur 4). Bouwvolume A is de voormalige rechthoekige hallehuisboerderij van voor 1832 die uit twee delen bestaat aan weerszijden van een brandmuur. A1 betreft het oorspronkelijke bedrijfs gedeelte aan de zuidzijde met oude gebinten. Het jongere woongedeelte achter de brandmuur maakt hier ook onderdeel van uit. Bouwvolume A2 betreft het noordelijk gelegen woongedeelte. Bouwvolume B is het gedeelte dat haaks op het voorhuis is aangebracht en daarmee de krukhuisvorm heeft bewerkstelligd. De grens tussen bouwvolume A2 en B is niet heel duidelijk, de bouwvolumes grijpen in elkaar. Vermoedelijk heeft het woongedeelte zich eerst in het verlengde van het bedrijfs gedeelte bevonden en was in die opzet nog onderdeel van een hallehuisboerderij. Vervolgens is al voor 1832 een krukhuisboerderij ontstaan door een uitbouw aan de westzijde. De boerderij is een goed voorbeeld van het dynamische groeiproces van boerderijen in de Krimpenerwaard en met name een goed voorbeeld van een jonge krukhuisvorm ontwikkeling in de negentiende eeuw waarbij de uitbouw zich niet boven de kelder bevindt maar de andere kant op is gebouwd.

Figuur 4. Overzicht van de aanwezige bouwvolumes op het erf van Bovenkerkseweg 80.

De vrijstaande schuur die zich ten oosten van het hoofdgebouw bevindt wordt tot bouwvolume C gerekend. Deze rechthoekige schuur is in verschillende fases en door herbouw tussen 1909 en 1990 tot stand gekomen en bestaat uit twee delen. Het voorste gedeelte (C1) is het jongste deel dat in 1984 tot stand is gekomen waar ook geen houten draagconstructie aanwezig is. De schuur wordt verder niet

onderzocht in deze rapportage. Ook de tegen deze schuur aangebrachte jonge bijgebouwen (D en E) worden niet onderzocht.

In 1980 heeft een grote verbouwing plaats gevonden waarbij de boerderijfunctie grotendeels verloren is gegaan. De oorspronkelijke indeling en structuur is echter wel gehandhaafd. Bij deze verbouwing zijn vele oorspronkelijke muren vervangen door kalksteenmuren.

3.2 Gevels

Inleiding

Alle gevels van het onderzochte pand worden beschreven met hun kenmerkende elementen. De gevels worden beschreven met de klok mee, beginnende met de oostgevel. Alle vensters zijn in 1980 vervangen door hardhouten vensters met een roede verdeling.

Oostgevel

De oostgevel is een lage gevel onder een rieten zadeldak (figuur 5). Het linkerdeel van deze witgeschilderde gevel is het bedrijfsgedeelte van de boerderij. De gevel is in kruisverband gemetseld en bevat drie zesruitsvensters. Deze gevel is op basis van het kadastrale onderzoek aangebracht in 1909 waarbij de oorspronkelijke muur iets naar buiten is verplaatst. Op basis van een waarneming aan de binnenzijde zijn de oude stenen hergebruikt. Het middengedeelte is het woongedeelte achter de brandmuur dat vermoedelijk in het begin van de negentiende eeuw tot stand is gekomen. Hier zijn schijnvoegen aangebracht en is een groot venster op de begane grond en een klein venster in de nok aanwezig. Tussen de twee gedeeltes van het oorspronkelijke bedrijfsgedeelte is een deur aanwezig. Bij het rechtergedeelte behorend bij bouwvolume B is ook sprake van schijnvoegen en twee smalle vensters aan weerszijden van de voormalige schoorsteen. In de oksel van het hoofdgebouw en het krukhuis is in 1909 een gebouwtje (bouwvolume F) met deurportaal en toilet aangebracht.

Figuur 5. De oostgevel met links het bedrijfsgedeelte, in het midden het woongedeelte van het bedrijfsgedeelte en recht de negentiende -eeuwse aanbouw.

Zuidgevel

De zuidgevel van het bedrijfsgedeelte is een door een zadeldak met een wolfseind bekroonde symmetrische topgevel en bestaat uit één bouwlaag (figuur 6). De gevel is bepleisterd en boven de plint van een betimmering voorzien. Op de begane grond is hier sprake van een centrale dubbele openslaande deur met aan weerszijden een vierruitsvenster. In de zijbeuken zijn nog twee vierruitsvensters aanwezig en op de zolderverdieping bevindt zich nog een groot zesruits schuifraam.

Figuur 6. De zuidgevel van het voormalige bedrijfsgedeelte.

Westgevel

De westgevel van het bedrijfsgedeelte is een lage gevel onder een rieten zadeldak (figuur 7). Deze gevel op een overhoekse plint is in zijn geheel witgepleisterd. Deze gevel bestaat uit drie delen. Aan de linkerzijde bevindt zich het voorhuis met aan de onderzijde de zuivelkelder met twee vensters met diefijzers. Muurankers verdelen het voorhuis in drie traveeën. Bij de opkamer boven de kelder zijn twee dakramen aanwezig, aangebracht na 1984. In het midden is het verhoogde woongedeelte achter de brandmuur aanwezig met hoog aangebrachte zesruits vensters onder een verhoogde kap. Aan de rechterzijde van de gevel zijn drie vensters aanwezig behorend bij het oorspronkelijke bedrijfsgedeelte.

Figuur 7. De westgevel met links het voorhuis met kelder en opkamer, in het midden het woongedeelte van het bedrijfsgedeelte en rechts het bedrijfsgedeelte met de voormalige stal.

Noordgevel

De voorgevel van de boerderij bestaat uit twee delen. Het rechterdeel is een topgevel onder een rieten zadeldak met wolfeind (figuur 8). De witgeverfde gevel is gemetseld in een halfsteens verband wat duidt op een klampmuur die voor de oude voorgevel is aangebracht. In deze klampmuur is ook nog sprake van een fasering want voor de huidige vensters is op enkele plaatsen de dagkant gezaagd. Er is sprake van twee zesruitsvensters en een smal drieruitsvenster op de begane grond. Op de zolderverdieping is sprake van een getoogd vierruitsvenster, hier is mogelijk nog sprake van een ouder vensterkozijn dat afwijkt van alle andere vensters die voorzien zijn van een rollaag. Het linker gedeelte van de gevel dat behoort bij het uitgebouwde deel van het krukhuis is uitgevoerd in een pleisterlaag met schijnblokken. Hier zijn twee grote zesruitsvensters aanwezig.

Figuur 8. De voorgevel van Bovenkerkseweg 80 met op de links de oostelijke vroeg negentiende -eeuwse aanbouw. Op de rechterfoto is de voorgevel van de oorspronkelijke boerderij zichtbaar.

3.3 Constructie

De draagconstructie van de boerderij bestaat uit een kern van ankerbalkgebinten op bakstenen poeren. Het bedrijfs- en woongedeelte hebben aan weerszijde van de brandmuur elk hun eigen gebintconstructie. De draagconstructie van het bedrijfs gedeelte bestaat uit zes ankerbalkgebinten met allen dubbele pennen (figuur 9) en de constructie van het voorhuis bestaat uit vier ankerbalkgebinten met enkele pennen zonder een strijkgebint (figuur 10). Het achterhuis heeft duidelijk grotere gekantrechte stijlen en regels in tegenstelling tot de rechthoekige gezaagde balken van het voorhuis. Het verschil tussen de gebinten van het achterhuis en die van het voorhuis wordt verklaard door een verschillende datering en het gebruik van zaagmachines bij de gebinten van het voorhuis. Voor- en achterhuis hebben grote balken die de gebinten verbinden. Deze zijn bij het bedrijfs gedeelte secundair aangebracht, mogelijk tegelijk met het bouwen van het voorhuis. Ze zijn door middel van ijzeren pinnen met de stijl verbonden. Ook de zware balken bovenop de ankerbalken zijn vermoedelijk niet uit de primaire bouw fase. Bij het woongedeelte is sprake van een enkelvoudige balklaag boven de begane grond waar bij de balken in de muren zijn opgelegd en niet in verbinding staan met de gebinten.

Figuur 9. De draagconstructie van het achterhuis. Links een overzicht met de twee zuidelijkste gebinten van het (voormalige) bedrijfs gedeelte. In het midden een detail van het meest noordelijke gebint van het latere woongedeelte achter de (vervallen) brandmuur. Rechts een detail van een gebint in de keuken.

Figuur 10. Draagconstructie van het voorhuis. Links drie gebinten in de gang met op de achtergrond de brandmuur. In het midden het merktken drie op een gebintstijl en rechts twee ankerbalken in de zijbeuk met daartussen balken van de balklaag.

De kapconstructie bestaat uit in totaal vijf spanten die op de ankerbalken van de gebinten zijn aangebracht. De kapconstructie van het achterhuis bestaat uit drie dekbalkjukken (figuur 11) en het voorhuis bevat twee dekbalkjukken (figuur 12). De kapconstructie lijkt op basis van het verschil in

Figuur 11. Kapconstructie van het achterhuis met links een overzicht richting de brandmuur, in het midden de aansluiting van de verhoogde kap bij een ankerbalk. Rechts de aansluiting van dekbalk en korbeel van het spant.

Figuur 12. Kapconstructie van het voorhuis met links zicht op de brandmuur. In het midden een detail van de spanten. Rechts de aansluiting van gebintplaat op gebint.

constructie gefaseerd tot stand te zijn gekomen, om vermoedelijk aan het begin van de negentiende eeuw zijn huidige uiterlijk te krijgen bij het tot stand komen van de krukhuisboerderij. Hierbij is de kap van het achterhuis ook verhoogd getuige de klossen onder de spantbenen. Omdat hiermee de constructie aan stevigheid had ingeboet werden de schaargebinten geschoord/ondersteund door stijlen. Het woongedeelte achter de brandmuur is niet in de primaire fase tot stand gekomen blijkt uit de kap. De gebintplaat is ter hoogte van dit woongedeelte provisorisch omhoog gebracht (figuur 13).

Figuur 13. Verhoogde kap bij het woongedeelte achter de brandmuur. De gebintplaat is hier plaatselijk omhoog gebracht (rode pijl) en ligt niet meer op de gebintstijl (gele pijl).

3.4 Ruimtelijke indeling en interieur

De hoofdindeling zoals nu aanwezig is in twee hoofdfases tot stand gekomen. De eerste bouwphase is te dateren in de 18^e eeuw of eerder en betrof de bouw van een hallehuisboerderij. In de tweede fase, te dateren voor 1832, werd deze hallehuisboerderij omgevormd naar een krukhuisboerderij. Ook werd voor 1832 de ruimte direct achter de brandmuur tot woonruimte bestemd. Deze verplaatsing van de woonruimte naar achter de brandmuur had te maken met de ontwikkeling tot zuivel- en kaasboerderij. De woonruimte aan de voorzijde werd daarbij gebruikt als kaaskamer. Deze ontwikkeling voltrok zich overal in de Krimpenerwaard. Deze verplaatsing van de woonruimte blijkt uit de kap waar in dit gedeelte de oorspronkelijk gebintplaat omhoog werd geplaatst. Vervolgens werd de krukhuisboerderij aan de oostzijde in 1909 uitgebreid met een deurportaal. Daarbij werd ook de oostelijke gevel van het bedrijfsgedeelte iets naar buiten verplaatst. Na 1909 werden er geen wijzigingen meer aangebracht in de structuur van de boerderij. Wel werden in 1984 de schuurdeuren en alle vensters vervangen bij de transformatie van de agrarische boerderij naar een woonboerderij. De ingangen bevinden zich bij het bedrijfsgedeelte aan de zuidgevel, bij het woongedeelte achter de brandmuur aan de erfzijde en bij het woonhuis aan de voorgevel en het uit 1909 stammende deurportaal aan de erfzijde.

Van het oorspronkelijke interieur is niet veel meer aanwezig. In de kamer in het krukhuisgedeelte zijn de haard en schoorsteen verwijderd en is het vloerniveau mogelijk omhoog gebracht.

Figuur 14. Plattegrond van de begane grond van Bovenkerkse weg 80 (Bron: funda.nl).

4 Cultuurhistorische waardering

Voor de cultuurhistorische waardering wordt gebruik gemaakt van de door de RCE opgestelde standaard voor de waardering van bouwkunst.⁶

De waardering is gebaseerd op vijf hoofdcriteria die zijn onderverdeeld in sub criteria. De grondslagen van de waardering van het gebouwde erfgoed liggen in de domeinen van kunst en geschiedenis. Maar daarnaast spelen ook geestelijke, geografische, sociaaleconomische, bestuurlijke en technische ontwikkelingen een rol in de waardering, naast gaafheid en zeldzaamheid.

De hoofdcriteria zijn; Cultuurhistorische waarde, Architectuur- en kunsthistorische waarde, Situationele en ensemblewaarde, Gaafheid en herkenbaarheid en Zeldzaamheid.

De van toepassing zijnde criteria worden hieronder per hoofdcategorie aangegeven.

Cultuurhistorische waarde

Het object is van belang als bijzondere uitdrukking van een landschappelijke en historisch-ruimtelijke ontwikkeling, met name door de ligging haaks op de kop van de kavel, karakteristiek naar een wetering toe.

Het object is van belang als bijzondere uitdrukking van typologische ontwikkelingen met name van het dynamische groeiproces van boerderijen in het westen van de provincie Utrecht en de Zuid-Hollandse boerderijen ten noorden van de Hollandsche IJssel, waarbij de boerderij een ontwikkeling van hallehuis tot krukhuisboerderij doormaakte.

Architectuur- en kunsthistorische waarde

Het object is van belang wegens het bijzondere materiaalgebruik. Dit komt voornamelijk tot uiting in de historische draagconstructie in de vorm van gebinten en het rieten dak.

Situationele en ensemblewaarde

Het complex is van bijzondere betekenis van voor het aanzien van de lintbebouwing buiten Stolwijk.

Gaafheid en herkenbaarheid

Het object is van belang wegens de gaafheid en herkenbaarheid van exterieur waarbij de hoofdvorm van de boerderij goed bewaard is gebleven. De vervanging van de gevels en vensters van woon- en bedrijfsgedeelte heeft wel afbreuk gedaan aan de architectonische waarde;

Het object is van belang alsnog goed herkenbare uitdrukking van de oorspronkelijke historische functie als boerderij;

Het complex is van belang wegens de waardevolle accumulatie van belangwekkende historische bouw- en/ of gebruiksfasen wat vooral tot uiting komt in de gefaseerde ontwikkeling van hallehuis tot krukhuisboerderij.

Zeldzaamheid

Het complex is van belang wegens relatieve zeldzaamheid in relatie tot de situationele waarde en de relatief jonge typologische ontwikkeling van hallehuisboerderij tot krukhuisboerderij waarbij het krukhuis niet uitgebouwd is boven de kaaskelder.

⁶ Zie bijlage 3 van de handleiding boerderijsplitsing, Gemert-Brakel

5 Conclusie

Op grond van de onderzoeksresultaten en onder verwijzing naar de doelstellingen, kunnen de volgende uitspraken worden gedaan:

Het onderzoekspand is gebouwd als vermoedelijk achttiende-eeuwse hallehuisboerderij die in de vroege negentiende eeuw is omgevormd tot een krukhuisboerderij.

De boerderij is een goed voorbeeld van de late ontwikkeling van krukhuisboerderijen in de Krimpenerwaard. Bij deze late ontwikkeling is de koppeling van de L-vormige aanbouw aan de kaaskelder losgelaten.

Van belang zijn de structuur van de krukhuisboerderij, de ankerbalkgebinten uit twee fases, de herkenbaarheid en koppeling naar de functie als kaasboerderij met verdeling in een bedrijfsgedeelte en woongedeelte achter de brandmuur.

Van enig belang zijn de brandmuur met haard die weliswaar recentelijk tot stand zijn gekomen in een witte kalksteen maar die wel op dezelfde locatie staan als de oorspronkelijke brandmuur en haard.

Van geen belang zijn de toevoegingen aan de gebintconstructie en de zware draagbalken van de vloer boven het bedrijfsgedeelte. Ook de interne indeling van het achterhuis is van geen belang.

De conclusie op basis van de bovenstaand onderzoek is dat er sprake is van geconstateerde en vermoede monumentwaarden in het pand Bovenkerkseweg 80 te Stolwijk. Er is sprake van een historische gelaagdheid die naar voren komt in het bureauonderzoek en in de aanwezige bouwelementen. De boerderij is karakteristiek voor de jonge ontwikkeling van krukhuisboerderijen in de Krimpenerwaard.

Literatuur

Cruyningen, van P., e.a., 2003. Het boerderijenboek. Zwolle.

Groningen, van C.L., 1996. De Krimpenerwaard. Rijksdienst voor de Monumentenzorg, Zeist/
Waanders Uitgevers, Zwolle.

Haslinghuis, E.J. en H. Janse, 2005. Bouwkundige termen, Verklarend woordenboek van de westerse
architectuur- en bouwhistorie. Leiden.

Hendriks, L., en J. van der Hoeve, 2009. Richtlijnen bouwhistorisch onderzoek. Lezen en analyseren
van cultuurhistorisch erfgoed. Rijksdienst voor het Cultureel erfgoed.

Janse, H., 1989. Houten kappen in Nederland, 1000-1940, Bouwtechniek in Nederland 2. Delft.

Overzicht van figuren en tabellen

Figuren:

Figuur 1. Aanduiding plangebied ten oosten van Stolwijk. Inzet: ligging in Nederland (ster).	5
Figuur 2. Overzicht van het erf met de huidige bebouwing.	7
Figuur 3. De kadastrale ontwikkeling van Bovenkerkseweg 80 aan de hand van de minuutkaart uit 1832 (links), een hulpkaart uit 1910 (midden) en een hulpkaart uit 1984(rechts).	9
Figuur 4. Overzicht van de aanwezige bouwvolumes op het erf van Bovenkerkseweg 80.	11
Figuur 5. De oostgevel met links het bedrijfsgedeelte, in het midden het woongedeelte van het bedrijfsgedeelte en recht de negentiende -eeuwse aanbouw.	12
Figuur 6. De zuidgevel van het voormalige bedrijfsgedeelte.	13
Figuur 7. De westgevel met links het voorhuis met kelder en opkamer, in het midden het woongedeelte van het bedrijfsgedeelte en rechts het bedrijfsgedeelte met de voormalige stal. 14	
Figuur 8. De voorgevel van Bovenkerkseweg 80 met op de links de oostelijke vroeg negentiende - eeuwse aanbouw. Op de rechterfoto is de voorgevel van de oorspronkelijke boerderij zichtbaar.	14
Figuur 9. De draagconstructie van het achterhuis. Links een overzicht met de twee zuidelijkste gebinten van het (voormalige) bedrijfsgedeelte. In het midden een detail van het meest noordelijke gebint van het latere woongedeelte achter de (vervangen) brandmuur. Rechts een detail van een gebint in de keuken.	15
Figuur 10. Draagconstructie van het voorhuis. Links drie gebinten in de gang met op de achtergrond de brandmuur. In het midden het merkteken drie op een gebintstijl en rechts twee ankerbalken in de zijbeuk met daartussen balken van de balklaag.	15
Figuur 11. Kapconstructie van het achterhuis met links een overzicht richting de brandmuur, in het midden de aansluiting van de verhoogde kap bij een ankerbalk. Rechts de aansluiting van dekbalk en korbeel van het spant.	16
Figuur 12. Kapconstructie van het voorhuis met links zicht op de brandmuur. In het midden een detail van de spanten. Rechts de aansluiting van gebintplaat op gebint.	16
Figuur 13. Verhoogde kap bij het woongedeelte achter de brandmuur. De gebintplaat is hier plaatselijk omhoog gebracht (rode pijl) en ligt niet meer op de gebintstijl (gele pijl).	16
Figuur 14. Plattegrond van de begane grond van Bovenkerkse weg 80 (Bron: funda.nl).	17

Tabellen:

Tabel 1. Administratieve gegevens.	6
------------------------------------	---